ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТОКОЛУ БЕРКЛІ З РОЗСЛІДУВАНЬ НА ОСНОВІ ВІДКРИТИХ ЦИФРОВИХ ДЖЕРЕЛ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

ЗОРЕНКО Дмитро Сергійович - доцент кафедри, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ORCID: 0000-0003-2606-8890

УДК 343.1:004.6

DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.4.53

У статті здійснено комплексний аналіз проблемних аспектів та перспектив удосконалення Протоколу Берклі з розслідувань на основі відкритих цифрових джерел крізь призму зарубіжного наукового та правозахисного досвіду. Обґрунтовано, що вказаний практичний посібник, будучи першим міжнародним стандартом у сфері OSINT для документування порушень прав людини та міжнародних злочинів, водночас містить низку концептуальних, методологічних, етичних і технологічних обмежень. Показано, що домінування судово-орієнтованої логіки зумовлює звуження потенціалу відкритих цифрових розслідувань до інструменту кримінального переслідування, що не завжди дозволяє адекватно фіксувати структурні та тривалі форми насильства. Проаналізовано методологічну проблему фрагментарності цифрового знання, етичні ризики повторної віктимізації та порушення приватності, а також виклики, пов'язані з розвитком генеративного штучного інтелекту й синтетичних медіа. На підставі узагальнення позицій іноземних дослідників окреслено основні напрями вдосконалення Протоколу Берклі, зокрема розширення його методологічної рамки, посилення етичного компоненту та технологічну адаптацію до нових цифрових загроз. Зроблено висновок про доцільність розгляду зазначеного регламенту як динамічного стандарту, що потребує постійного оновлення відповідно до трансформацій у сфері прав людини, міжнародного правосуддя та цифрових технологій.

Ключові слова: Протокол Берклі, відкриті джерела цифрової інформації, OSINT, міжнародне кримінальне правосуддя.

Постановка проблеми

Протокол Берклі з розслідувань на основі відкритих цифрових джерел (Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations, далі – Протокол) став першим комплексним міжнародним стандартом, спрямованим на регламентацію збору, аналізу й використання відкритої цифрової інформації у сфері прав людини та міжнародного кримінального правосуддя. Його поява зумовлена стрімким зростанням ролі загальнодоступних джерел у документуванні воєнних злочинів, злочинів проти людяності та інших грубих порушень прав людини.

Водночас активне впровадження Протоколу в діяльність міжнародних інституцій, неурядових організацій і незалежних спільнот розслідувачів виявило низку концептуальних та прикладних проблем, які стосуються не лише технічних аспектів верифікації цифрових матеріалів, а й глибших теоретичних та методологічних засад. Особливу увагу іноземні дослідники звертають на домінування у вказаному практичному посібнику судово-орієнтованої логіки, що звужує потенціал відкритих розслідувань до інструменту кримінального переслідування. Такий підхід, з одного боку, підвищує шанси прийняття цифрових доказів у суді, а з іншого – обмежує можливості використання розвідки з відкритих джерел (OSINT) для

несудових форм відновлення справедливості. Додатковою проблемою є добровільний характер Протоколу, який не створює обов'язкових юридичних зобов'язань для недержавних акторів, але фактично легітимує їхню участь у квазіслідчій діяльності. Це породжує дискусії навколо меж відповідальності таких суб'єктів та механізмів контролю неупередженості їх розслідувань.

Окремим проблемним блоком постають етичні питання, пов'язані із захистом приватності, гідності та безпеки осіб, зафіксованих з використанням цифрових даних. У цьому контексті зазначений регламент піддається критиці за прагматичне, а не ціннісне розуміння прав людини. Крім того, розвиток генеративного штучного інтелекту та технологій діпфейків ставить під сумнів універсальність закладених у Протоколі процедур верифікації.

У сукупності зазначені обставини свідчать про наявність системної проблеми – розриву між початковою ідеєю демократизації цифрових розслідувань і фактичною тенденцією до їхньої професіоналізації та юридифікації. Саме цей розрив зумовлює необхідність наукового осмислення проблемних аспектів вказаного практичного посібника та визначення перспектив його подальшого вдосконалення з урахуванням наявного іноземного досвіду.

Стан дослідження проблеми

Проблематика Протоколу Берклі з розслідувань на основі відкритих цифрових джерел широко представлена в зарубіжній науковій літературі майже від часу його презентації у 2020 році та охоплює різні аспекти його застосування. Значний внесок у розроблення та обґрунтування базових підходів зазначеного регламенту зробили дослідники Human Rights Center Каліфорнійського університету в Берклі, зокрема Алекса Кеніг (Alexa Koenig) і Ліндсі Фрімен (Lindsay Freeman), які акцентують увагу на стандартизації та судовій допустимості цифрових доказів. Критичний аналіз юридифікації OSINT і звуження відкритих розслідувань до кримінально-процесуальної логіки представлений у працях Саша Кроуфорд-Голланд (Sasha Crawford-Holland), Патрік Браян Сміт (Patrick Brian Smith), Ендрю Вільямс (Andrew Williams) та Даррат Мюррей (Daragh Murray). Питання легітимності та підзвітності недержавних розслідувачів у контексті добровільного характеру Протоколу досліджують Марко Міланович (Marko Milanovic) і Меган Дональдсон (Megan Donaldson). Етичні та критичні підходи до відкритих цифрових розслідувань розкриті у працях Ейал Вайцман (Eyal Weizman), а також дослідників Forensic Architecture, які наголошують на контекстуалізації доказів і захисті постраждалих осіб (спільнот). Феміністичний та соціально орієнтований аналіз OSINT представлений роботами Лорен Ґулдінг (Lauren Gould), Ліббі МакЕвой (Libby McEvoy) та Івонн Мак дермотт (Yvonne McDermott).

Окрему групу становлять дослідження технологічних викликів, зокрема пов'язаних із генеративним штучним інтелектом і діпфейками, які аналізуються Стефан Ревальд (Stefan Rewald) та експертами Starling Lab, що загалом формує уявлення про Протокол як динамічний стандарт, який потребує подальшого концептуального та методологічного вдосконалення.

Мета і завдання дослідження

Метою даного дослідження є комплексний аналіз проблемних аспектів зазначеного регламенту крізь призму іноземного наукового та практичного досвіду. Досягнення цієї мети передбачає узагальнення основних критичних підходів, сформульованих у міжнародній доктрині. У його межах ставиться завдання з'ясувати, які саме теоретичні припущення Протоколу викликають найбільше дискусій. У підсумку має бути сформована узагальнена модель проблем і перспектив розвитку вказаного документу, придатна для подальшого наукового і практичного опрацювання.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна дослідження полягає у системному узагальненні позицій іноземних науковців та правників щодо проблемних аспектів Протоколу як цілісного нормативно-методологічного феномену. Запропоновано узагальнений підхід до класифікації

дискусійних положень вказаного регламенту за чотирма блоками: правовим, методологічним, етичним та технологічним. Отримані висновки можуть бути використані як для подальших доктринальних досліджень, так і для практичної модернізації стандартів з цифрових розслідувань.

Виклад основного матеріалу

За висновками Алекси Кеніг (Alexa Koenig) і Ліндсі Фрімен (Lindsay Freeman), Протокол Берклі з розслідувань на основі відкритих цифрових джерел у міжнародній доктрині дедалі частіше розглядається не лише як сукупність технічних рекомендацій щодо збору й верифікації цифрових даних, а як нормативно навантажена епістемологічна рамка формування знання про масові порушення прав людини [1, p. 318-320; 4, p. 1049-1051]. Такий підхід виходить за межі традиційного сприйняття вказаного практичного посібника в якості інструктивного документа для аналітиків і зосереджується на питанні, яке саме знання визнається легітимним, достовірним і таким, що заслуговує на правове визнання для потреб міжнародного правосуддя. У цьому контексті зазначений регламент фактично виконує функцію фільтра для визначення того, які цифрові свідчення можуть бути включені до доказового дискурсу для певного кейсу, а які залишатимуться за його межами.

Саша Кроуфорд-Голланд (Sasha Crawford-Holland), Патрік Браян Сміт (Patrick Brian Smith) та Ендрю Вільямс (Andrew Williams) наголошують, що закладена в Протоколі логіка істини тісно пов'язана з потребами кримінального процесу, де доказ має відповідати вимогам допустимості, перевірюваності та відтворюваності. Така орієнтація, з одного боку, підвищує рівень довіри судових органів до матеріалів OSINT, а з іншого – формує ієрархію знань, у якій юридично релевантна інформація домінує над іншими формами фіксації спричиненої шкоди [2, p. 15-18]. У результаті відкриті цифрові розслідування, на думку Даррaґ Мюррей (Daragh Murray), поступово втрачають частину свого первісного демократизуючого потенціалу, який полягав у можливості альтернативного, позасудового встановлення істини [3, p. 158-160].

Дійсно, така епістемологічна модель віддає пріоритет подієвому та фрагментарному знанню, яке легко трансформується у доказ конкретного злочину, але є менш придатною для фіксації структурних, тривалих і системних форм протиправних проявів. Соціально-економічні утиски, наслідки довготривалої окупації або екологічні правопорушення часто не можуть бути адекватно представлені у форматі, орієнтованому на кримінально-правову кваліфікацію. У цьому сенсі вказаний практичний посібник постає не як нейтральний технічний інструмент, а як механізм, що активно формує межі доказової реальності.

Водночас в опрацьованих джерелах підкреслюється, що нормативна сила Протоколу полягає не у його юридичній обов'язковості, а у здатності впливати на практики, мову та очікування як суддів, так і розслідувачів [1, p. 330-333; 4, p. 1060-1062]. Застосування зазначеного регламенту сприяє уніфікації підходів до роботи з відкритими джерелами, але водночас створює ризик консервації домінантних правових парадигм [2, p. 32-34]. Саме тому в іноземних дослідженнях обґрунтовується необхідність розглядати Протокол як «живий документ», що має постійно адаптуватися не лише до технологічних змін, а й до трансформацій у розумінні справедливості, відповідальності та ролі постраждалих осіб (спільнот) [3, p. 172-174; 4, p. 1063-1065].

З огляду на це, аналіз вказаного практичного посібника як епістемологічної та нормативної рамки дозволяє глибше осмислити причини його критики в міжнародній доктрині та окреслити напрями подальшого вдосконалення шляхом розширення методологічних горизонтів і зменшення залежності виключно від судово-орієнтованої логіки доказування.

У зарубіжній науковій літературі проблемні аспекти Протоколу Берклі з розслідувань на основі відкритих цифрових джерел зазвичай опрацьовуються комплексно, однак для цілей комплексності дослідження доцільним є їх поділ на кілька взаємопов'язаних блоків: правовий, мето-

дологічний, етичний і технологічний. Така умовна модель дозволяє структурувати критику зазначеного регламенту та виявити внутрішні логічні напруження між його цілями і засобами реалізації. Ці блоки не існують ізольовано, а взаємно підсилюють один одного, формуючи комплекс обмежень у практиці застосування під час здійснення відкритих цифрових розслідувань.

Правовий блок проблем пов'язаний насамперед із домінуванням у Протоколі судово-орієнтованої логіки. У працях іноземних правників зазначається, що вказаний практичний посібник фактично підпорядковує OSINT вимогам кримінального процесу, зосереджуючись на допустимості, доказовій силі та процедурній коректності цифрових матеріалів. Такий підхід сприяє інтеграції відкритих доказів у діяльність міжнародних судів, однак одночасно звужує сферу застосування Протоколу до кримінально-правових механізмів відповідальності. Як наслідок, альтернативні форми правосуддя, зокрема комісії з встановлення істини, процедури меморіалізації або правозахисна адвокація, залишаються недостатньо охопленими.

Методологічний блок дискусійних питань стосується обмежень підходів до формування та інтерпретації цифрового знання. Окремі дослідники зазначають, що структура Протоколу орієнтована переважно на подієвий аналіз і реконструкцію окремих інцидентів, що відповідає потребам кримінального переслідування. Водночас подібна методологія менш ефективна для документування тривалих, дифузних і структурних порушень прав людини, які не мають чітко визначеного початку чи завершення. У результаті відкриті цифрові розслідування ризикують відтворювати фрагментарне бачення насильства, не відображаючи його системного характеру.

Етичний блок проблемних аспектів пов'язаний із недостатньою увагою Протоколу до питань приватності, отримання згоди та завдання рецидивної шкоди постраждалим особам. Іноземні дослідники підкреслюють, що в зазначеному регламенті захист приватності часто розглядається як інструмент забезпечення процесуальної допустимості доказів, а не як самостійна цінність. Подібний підхід не повною мірою враховує ризики повторної віктимізації, цифрового переслідування або небажаного розкриття чутливої інформації. У цьому контексті піднімається питання про необхідність інтеграції до Протоколу більш чітких положень про незавдання шкоди та доцільність отримання інформованої згоди від постраждалих або випадкових свідків подій.

Технологічний блок проблем зумовлений стрімким розвитком цифрових технологій, зокрема генеративного штучного інтелекту. Іноземні дослідники звертають увагу, що базові процедури верифікації, передбачені Протоколом, були розроблені за умов, коли цифровий контент створювався переважно людиною. Поширення діпфейків і синтетичних медіа ставить під сумнів універсальність традиційних критеріїв автентичності та надійності цифрових доказів. У зв'язку з цим у зарубіжній науковій літературі наголошується на необхідності доповнення зазначеного регламенту новими технічними та аналітичними інструментами перевірки відкритих цифрових даних.

Отже, структурування проблемних аспектів Протоколу Берклі на правовий, методологічним, етичний і технологічний блоки дозволяє виявити його внутрішні обмеження та зрозуміти напрями подальшого вдосконалення. Подібний підхід створює аналітичну основу для формування більш гнучкої та адаптивної моделі відкритих цифрових розслідувань, здатної відповідати як процесуальним вимогам правосуддя, так і загальновизнаним стандартам прав людини. Тому розглянемо вказані блоки більш детально.

Одним із центральних об'єктів критики Протоколу Берклі є його чітко виражена судово-орієнтована спрямованість, яка визначає як зміст, так і методологію цифрових відкритих розслідувань. У зарубіжних наукових працях зазначається, що вказаний практичний посібник фактично проєктує логіку міжнародного кримінального процесу на сферу OSINT, підпорядковуючи відкриті цифрові матеріали вимогам допустимості, процесуальної коректності та доказової сили [1, p. 319-322]. Такий підхід розглядається як прагматично виправданий у контексті міжнародних судів, однак водно-

час він істотно обмежує функціональну багатоманітність відкритих розслідувань [2, p. 11-13].

Іноземні дослідники наголошують, що концентрація саме на судовій перспективі формує вузьке розуміння справедливості, ототожнюючи її переважно з кримінальним переслідуванням індивідуальних винуватців. Так, Дарраґ Мюррей (Daragh Murray) звертає увагу на те, що міжнародне гуманітарне право і міжнародне кримінальне право не охоплюють усі форми шкоди, завданої під час збройних конфліктів, що унеможливлює їх повноцінне відображення в судово-орієнтованій доказовій моделі [3, p. 156-158]. Аналогічну позицію висловлює Івонн Макдермотт (Yvonne McDermott), яка підкреслює, що надмірна залежність від кримінально-правових категорій призводить до ігнорування колективного виміру страждань і соціальних наслідків масових порушень прав людини [5, p. 41-44].

Окремі дослідники звертають увагу на структурну асиметрію, яку створює судово-орієнтований підхід Протоколу. Так, Марко Міланович (Marko Milanovic) зазначає, що цифрові докази, зібрані відповідно до його стандартів, найчастіше використовуються стороною обвинувачення, тоді як їх потенціал для захисту або для альтернативних форм встановлення істини залишається обмеженим. Це, на думку автора, порушує баланс між сторонами та може негативно впливати на принцип змагальності [6, p. 90-92].

Крім того, у зарубіжній правовій літературі підкреслюється, що зазначений регламент фактично розширює коло суб'єктів, які беруть участь у процесі документування злочинів, не надаючи при цьому чіткої відповіді на питання їхнього правового статусу. При цьому, недержавні актори, які керуються Протоколом, де-факто виконують слідчі функції, але не несуть процесуальних обов'язків, притаманних правоохоронним органам. Це створює нормативну прогалину між фактичною роллю таких суб'єктів і рівнем їхньої юридичної відповідальності.

У цьому контексті Меган Дональдсон (Megan Donaldson) звертає увагу на ризик «приватизації міжнародного правосуддя», коли збирання і первинна оцінка доказів дедалі більше здійснюються недержавними структурами без належного інституційного контролю. На її думку, судово-орієнтований характер Протоколу легітимує цю тенденцію, не пропонуючи ефективних механізмів її врівноваження [7, p. 308-310].

Таким чином, правові проблеми вказаного практичного посібника полягають не лише у його добровільному характері, а й у концептуальному звуженні уявлення про справедливість до рамок кримінального судочинства. Іноземні дослідники дедалі частіше наголошують на необхідності переосмислення судово-орієнтованого підходу та доповнення Протоколу положеннями, що дозволяли б використовувати відкриті цифрові розслідування також у межах несудових, гібридних і трансформаційних механізмів правосуддя.

У міжнародній доктрині методологічні обмеження зазначеного регламенту розглядаються як один із ключових чинників, що впливає на якість і повноту відкритих цифрових розслідувань. Іноземні дослідники зазначають, що методологія, закладена в Протоколі, переважно орієнтована на реконструкцію окремих подій або інцидентів, що відповідає потребам кримінального судочинства, але не завжди дозволяє відобразити складні та тривалі процеси масових порушень прав людини [12, p. 500-503; 11, p. 321-323]. Такий підхід формує фрагментарне уявлення про насильство, у межах якого цифрові докази постають як ізольовані факти, а не елементи ширшого соціального та політичного контексту.

Дарраґ Мюррей (Daragh Murray) у цьому зв'язку зазначає, що домінування подієвої логіки призводить до зосередження уваги на візуально фіксованих моментах насильства, тоді як повсякденні, менш помітні форми утисків залишаються поза полем зору розслідувачів. При цьому, цифрові докази часто відображають лише «верхівку айсберга» порушень, оскільки не здатні самостійно передати структурні причини конфлікту та його довгострокові наслідки [11, p. 332-334]. Подібну позицію висловлює й Івонн Макдермотт (Yvonne McDermott), підкреслюючи, що методологічна зосеред-

женість на інцидентах може спотворювати уявлення судів про масштаби та системність злочинів [10, p. 955-957].

Окремим аспектом методологічної критики є питання інтерпретації цифрових матеріалів. У працях іноземних дослідників і правників вказується, що Протокол приділяє значну увагу технічній верифікації контенту, однак меншою мірою регламентує аналітичні процедури інтерпретації та контекстуалізації зібраних даних. Це створює ризик редукціонізму, коли складні соціальні явища пояснюються виключно через аналіз окремих цифрових артефактів [10, p. 958-960]. У свою чергу Саша Кроуфорд-Голланд (Sasha Crawford-Holland) та її колеги зауважують, що така методологія сприяє формуванню «юридично зручного» знання, але не завжди відповідає реальному досвіду постраждалих осіб (спільнот) [12, p. 510-512].

Марко Міланович (Marko Milanovic) також звертає увагу на асиметрію джерел цифрових доказів, оскільки більшість даних, що аналізуються відповідно до вимог Протоколу, походять із платформ соціальних мереж, алгоритмічна логіка яких істотно впливає на видимість і поширюваність контенту. Це означає, що сам масив відкритих відомостей є нерівномірним і упередженим ще до початку розслідування. Подібна асиметрія створює додаткові методологічні виклики, оскільки відсутність цифрових слідів може помилково інтерпретуватися як відсутність порушень [13, p. 1318-1320].

У зв'язку з цим у зарубіжній науковій літературі обґрунтовується необхідність поєднання методів OSINT з іншими дослідницькими підходами, зокрема польовими дослідженнями, збиранням усних свідчень та соціально-науковим аналізом [11, p. 338-340]. Меган Дональдсон (Megan Donaldson) наголошує, що без подібного міждисциплінарного синтезу інструментарію досліджень відкриті цифрові розслідування ризикують відтворювати спрощені наративи, зручні для правового використання, але недостатні для повноцінного встановлення істини [14, p. 312-314].

З урахуванням викладеного, методологічні обмеження Протоколу полягають не лише у технічних аспектах збору та перевірки цифрових доказів, а й у способах їх аналітичного осмислення. Іноземні дослідники дедалі частіше наголошують на необхідності розширення методологічної рамки зазначеного регламенту шляхом інтеграції контекстуального, міждисциплінарного та структурного аналізу. Такий підхід дозволив би подолати фрагментарність цифрового знання та підвищити аналітичну цінність відкритих розслідувань у сфері порушень прав людини.

У закордонних джерелах етичний вимір Протоколу розглядається як один із найбільш уразливих і водночас найменш формалізованих складових. Дослідники наголошують, що, попри декларування принципів поваги до гідності та безпеки людини, етичні положення вказаного практичного посібника мають переважно допоміжний характер і часто підпорядковуються завданням забезпечення процесуальної допустимості цифрових доказів [15, p. 321-323]. У свою чергу, це зумовлює ризик інструменталізації прав людини, коли етичні стандарти сприймаються не як самостійна цінність, а як засіб мінімізації юридичних ризиків [16, p. 46-48].

Одним із центральних етичних викликів є питання захисту приватності осіб, зафіксованих у цифрових матеріалах. Івонн Макдермотт (Yvonne McDermott) підкреслює, що відкритий характер джерел не означає автоматичної згоди на повторне використання, архівування або поширення відповідного контенту. В умовах збройних конфліктів і репресивних режимів навіть мінімальне розкриття персональних даних може призвести до серйозних наслідків для безпеки свідків і жертв [15, p. 328-330]. У цьому контексті Протокол також критикується за відсутність чітких критеріїв оцінки допустимого рівня втручання у приватне життя [17, p. 112-114].

Окрему увагу в зарубіжних дослідженнях приділено проблемі інформованої згоди. Ліббі МакЕвой (Libby McEvoy) та Лорен Ґулдінг (Lauren Gould) наголошують, що цифрові розслідування часто будуються на матеріалах, створених людьми без усвідомлення того, що їхній контент може бути використаний у міжнародних судових процесах або правозахисних звітах. Відсутність

комунікації між аналітиками та авторами первинних матеріалів, на думку дослідників, створює асиметрію влади та знання, яка суперечить декларованому демократичному характеру OSINT [16, p. 52-54].

Етична критика Протоколу також пов'язана з проблемою повторної віктимізації. Фахівці зазначають, що багато цифрових доказів містять сцени насильства або приниження, повторне використання яких без належних запобіжників може завдавати додаткової психологічної шкоди постраждалим [17, p. 118-120]. Ейал Вайцман (Eyal Weizman) та дослідники Forensic Architecture підкреслюють, що аналітична робота з такими матеріалами має супроводжуватися чіткими етичними протоколами, спрямованими на мінімізацію шкоди та повагу до контексту їх створення [18, p. 67-69].

Крім того, в міжнародній доктрині порушується питання відповідальності розслідувачів за інтерпретацію та репрезентацію цифрових доказів. Наголошується, що спосіб подання матеріалу в звітах або судових документах може істотно впливати на суспільне сприйняття подій і ролі окремих осіб або груп [17, p. 121-123]. У цьому зв'язку Меган Дональдсон (Megan Donaldson) застерігає від спрощених наративів, які редукують складні соціальні процеси до окремих візуальних фрагментів [14, p. 312-314].

Отже, етичні виклики Протоколу виходять за межі технічних питань конфіденційності та охоплюють ширший спектр проблем, пов'язаних із владою, відповідальністю та взаємовідносинами між розслідувачами і постраждалими особами чи спільнотами. Іноземні науковці дедалі частіше наголошують на необхідності посилення етичного компоненту зазначеного регламенту шляхом інтеграції принципів інформованої згоди, мінімізації шкоди та солідарності з постраждалими. Даний підхід розглядається як ключова умова збереження легітимності відкритих цифрових розслідувань у сфері прав людини.

Одним із найсерйозніших викликів для подальшого застосування Протоколу в міжнародній доктрині визнається стрімкий розвиток генеративного штучного інтелекту та пов'язаних із ним технологій створення синтетичного контенту. Дослідники наголошують, що методологія вказаного практичного посібника формувалася в умовах, коли цифрові докази здебільшого мали людське походження, а можливості масового автоматизованого генерування правдоподібних зображень і відео були обмеженими [19, p. 176-178]. У сучасних умовах це припущення більше не є універсальним, що ставить під сумнів достатність класичних процедур верифікації.

У закордонній науковій літературі підкреслюється, що діпфейки та інші форми синтетичних медіа здатні імітувати як візуальні, так і аудіальні характеристики реальних подій із високим ступенем переконливості [20, p. 94-96]. Це ускладнює застосування традиційних критеріїв автентичності, таких як аналіз метаданих, візуальних аномалій або перевірка джерела публікації [21, p. 201-203]. У результаті виникає ризик включення до доказової бази матеріалів, які є технічно узгодженими, але фактично сфабрикованими.

Окремі дослідники звертають увагу на те, що генеративний штучний інтелект підриває саму ідею «очевидця», яка традиційно лежить в основі відкритих розслідувань. Зокрема, Стефан Ревальд (Stefan Rewald) зазначає, що у випадку синтетичного контенту неможливо оцінити надійність автора чи контекст створення матеріалу в класичному розумінні, оскільки таким «автором» є алгоритм [19, p. 180–182]. Це створює потребу в переході від оцінки джерела до аналізу так званого «ланцюга генерації» цифрового контенту.

У працях іноземних правників і технічних експертів також підкреслюється небезпека когнітивного впливу синтетичних медіа на суддів, прокурорів і широку аудиторію. Надреалістичні відео здатні формувати сильні емоційні реакції, що може впливати на об'єктивність оцінки доказів [20, p. 99-101]. У цьому контексті Протокол критикується за відсутність чітких процедур попереднього технічного скринінгу матеріалів перед їх аналітичним опрацюванням або використанням під час судового розгляду [21, p. 205-207].

Додатковою технологічною проблемою є зростаюча залежність OSINT-розслідувань

від автоматизованих інструментів аналізу, зокрема алгоритмів машинного навчання для класифікації зображень, розпізнавання обличь і геолокації. Закордонні фахівці застерігають, що такі інструменти можуть відтворювати алгоритмічні упередження, закладені в навчальних вибірках генеративних моделей, що безпосередньо впливає на результати розслідувань [22, p. 412-414]. Відсутність у Протоколі вимог щодо прозорого документування використання ШІ-інструментів розглядається як суттєва методологічна прогалина [22, p. 415-417].

У відповідь на зазначені загрози в зарубіжній джерелах пропонуються напрями технологічного вдосконалення положень Протоколу. Серед них — інтеграція процедур фіксації походження цифрового контенту, використання криптографічних хешів і систем підтвердження автентичності, а також обов'язкове розкриття інформації про застосування алгоритмічних інструментів під час аналізу [19, p. 183-185; 21, p. 208-210]. Подібні пропозиції спрямовані на збереження доказової цінності відкритих цифрових матеріалів в умовах технологічної ескалації.

Таким чином, технологічні загрози, пов'язані з генеративним штучним інтелектом і синтетичними медіа, ставлять під сумнів достатність чинної редакції вказаного практичного посібника. Іноземні дослідники сходяться на думці, що подальша ефективність зазначеного регламенту залежить від його здатності адаптуватися до нових цифрових реалій і включити до своєї структури спеціалізовані механізми протидії технологічним маніпуляціям.

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що перспективи подальшого розвитку Протоколу в зарубіжному науковому дискурсі дедалі частіше пов'язуються з необхідністю його концептуального переформатування відповідно до сучасних трансформацій у сфері цифрових розслідувань. Дослідники наголошують, що ефективність зазначеного регламенту в майбутньому визначатиметься не кількістю детально регламентованих процедур, а здатністю забезпечити методологічну гнучкість у різних правових і соціальних контекстах застосування. У цьому сенсі Протокол пропонується розглядати як рамковий стандарт, що встановлює базові орієнтири якості та доброчесності цифрових розслідувань, не зводячи їх до жорсткого алгоритму дій.

При цьому, одним із ключових напрямів удосконалення даного документу в працях іноземних науковців визначається розширення його функціонального призначення, доцільності чіткого розмежування стандартів, орієнтованих на судове доказування, і рекомендацій, призначених для аналітичних, дослідницьких та правозахисних цілей. Це дозволило б зберегти доказову цінність цифрових даних, не підпорядковуючи їх автоматично вимогам кримінального процесу, що у перспективі створює можливість інтеграції Протоколу в позасудові практики. Важливою перспективою є також розвиток підзвітності недержавних суб'єктів, які застосовують зазначений регламент на практиці, шляхом впровадження моделей їх функціональної відповідальності як компроміс між добровільним характером стандартів і потребою в інституційній довірі до результатів таких цифрових розслідувань.

Суттєвим напрямом подальшої оптимізації вбачається розвиток методологічної багаторівневості вказаного практичного посібника шляхом доповнення базових стандартів збору й верифікації цифрових відомостей окремими щаблями інтерпретації, контекстуалізації та синтезу даних, що дозволило б інтегрувати результати OSINT-розслідувань у ширші аналітичні моделі, що враховують соціальні, політичні та історичні виміри масових порушень прав людини. У перспективі це сприятиме подоланню фрагментарності цифрового знання та формуванню більш цілісного доказового наративу.

Окремий блок перспектив пов'язується з інституціоналізацією етичних стандартів відкритих цифрових розслідувань через перехід від загальних декларацій до процедурних механізмів оцінки ризиків і відповідальності розслідувачів, впровадження інструментів попереднього етичного аналізу цифрових даних, що враховували б можливі наслідки їх повторного використання.

У контексті технологічного розвитку вектор розвитку Протоколу пов'язуються з

формуванням адаптивної моделі реагування на нові цифрові загрози – процедурні положення даного документу необхідно розглядати як змінний модуль, що може регулярно оновлюватися незалежно від основного його тексту. Кінцева мета – оперативна інтеграція стандартів роботи з генеративним ШІ, синтетичними медіа та алгоритмічними інструментами аналізу. Водночас наголошується на необхідності обов'язкового протоколювання використання автоматизованих систем і розкриття їх впливу на результати розслідувань.

На наше переконання, реалізація запропонованих напрямів дозволить зберегти нормативну цінність Протоколу, одночасно забезпечивши його відповідність динаміці цифрових технологій, сучасним практикам правосуддя та еволюції міжнародних стандартів у сфері прав людини.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що Протокол Берклі з розслідувань на основі відкритих цифрових джерел відіграє системоутворюючу роль у сучасній практиці документування порушень прав людини за допомогою цифрових даних. Його значення полягає у формуванні спільних стандартів роботи з відкритими джерелами та підвищенні довіри до цифрових доказів у міжнародному правосудді. Водночас аналіз зарубіжного наукового дискурсу свідчить, що чинна редакція даного документу не повною мірою відповідає складності сучасних правових, соціальних і технологічних викликів.

Узагальнення позицій іноземних дослідників показує, що основними обмеженнями Протоколу є його переважна орієнтація на кримінально-процесуальну логіку, фрагментарний характер цифрового знання, недостатня інституціоналізація етичних стандартів та вразливість до нових технологічних загроз, зокрема пов'язаних із генеративним штучним інтелектом і синтетичними медіа. Сукупність цих чинників зумовлює потребу розглядати вказаний практичний посібник не як завершений нормативний продукт, а як динамічну рамку, здатну до еволюційного розвитку.

Сукупність зазначених напрямів формує основу для подальшого наукового опрацювання Протоколу Берклі як ключового міжнародного стандарту у сфері цифрових відкритих розслідувань.

Література

1. Koenig A., Freeman L. Digital evidence and war crimes prosecutions: The impact of open source investigations. *Berkeley Journal of International Law*. 2021. Vol. 38, No. 2. P. 313-360. URL: https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2020/03/Koenig_Freeman_Digital_Evidence_and_War_Crimes_Prosecutions.pdf (дата звернення: 22.11.2025).

2. Crawford-Holland S., Smith P. B., Williams A. The juridification of open-source investigations. *London Review of International Law*. 2025. Vol. 13, No. 1. P. 1-35. URL: https://academic.oup.com/lril/article/13/1/1/7584526 (дата звернення: 22.11.2025).

3. Murray D. Human rights, armed conflict and the use of digital evidence. *Journal of International Humanitarian Legal Studies*. 2022. Vol. 13, No. 2. P. 145-176. URL: https://brill.com/view/journals/ihls/13/2/article-p145_2.xml (дата звернення: 22.11.2025).

4. Koenig A. The Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations. *Human Rights Quarterly*. 2020. Vol. 42, No. 4. P. 1047-1066. URL: https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2020/11/Berkeley-Protocol-Human-Rights-Quarterly.pdf (дата звернення: 22.11.2025).

5. McDermott Y. The legal and evidentiary challenges of open source investigations. *Journal of International Criminal Justice*. 2021. Vol. 19, No. 4. P. 735758. URL: https://academic.oup.com/jicj/article/19/4/735/6356735 (дата звернення: 22.11.2025).

6. Milanovic M. Evidence in international courts and tribunals: Challenges for the digital age. *Leiden Journal of International Law*. 2020. Vol. 33, No. 2. P. 273-298. URL: https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/8F5F8F8B3E2D7A4B4B7E1C1C7F63A3C4 (дата звернення: 22.11.2025).

7. Donaldson M. Delegation, accountability and international adjudication. *American Journal of International Law*. 2021.

Vol. 115, No. 2. P. 301-327. URL: https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/delegation-accountability-and-international-adjudication/ (дата звернення: 22.11.2025).

8. Iemtseva Y. Accountability of non-state actors in international criminal investigations. *Opinio Juris*. 2025. URL: https://opiniojuris.org/2025/01/15/accountability-of-non-state-actors-in-international-criminal-investigations/ (дата звернення: 22.11.2025).

9. Murray D. Digital evidence, armed conflict and the limits of international humanitarian law. *Journal of Conflict and Security Law*. 2021. Vol. 26, No. 3. P. 421-447. URL: https://academic.oup.com/jcsl/article/26/3/421/6335742 (дата звернення: 22.11.2025).

10. McDermott Y. Technology, fact-finding and international criminal justice. *International Criminal Law Review*. 2020. Vol. 20, No. 6. P. 949-970. URL: https://brill.com/view/journals/icla/20/6/article-p949_949.xml (дата звернення: 22.11.2025).

11. Murray D. Human rights evidence in the digital age: Challenges and opportunities. *Human Rights Law Review*. 2021. Vol. 21, No. 2. P. 321-349. URL: https://academic.oup.com/hrlr/article/21/2/321/6159601 (дата звернення: 22.11.2025).

12. Crawford-Holland S., Smith P. B., Williams A. Seeing like a court: Epistemic authority and open-source investigations. *London Review of International Law*. 2024. Vol. 12, No. 3. P. 497-531. URL: https://academic.oup.com/lril/article/12/3/497/7601121 (дата звернення: 22.11.2025).

13. Milanovic M. Social media evidence and fact-finding before international courts. *European Journal of International Law*. 2021. Vol. 32, No. 4. P. 1307-1334. URL: https://www.ejil.org/index.php/ejil/article/view/3265 (дата звернення: 22.11.2025).

14. Donaldson M. Context, evidence and international legal decision-making. *Leiden Journal of International Law*. 2022. Vol. 35, No. 1. P. 1-23. URL: https://www.cambridge.org/core/journals/leiden-journal-of-international-law/article/context-evidence-and-international-legal-decisionmaking/ (дата звернення: 22.11.2025).

15. McDermott Y. The ethical challenges of using digital open-source evidence in international criminal proceedings. *Journal of International Criminal Justice*. 2022. Vol. 20, No. 2. P. 319-338. URL: https://academic.oup.com/jicj/article/20/2/319/6567893 (дата звернення: 22.11.2025).

16. McEvoy L., Gould L. What would a feminist open source investigation look like? *Security Dialogue*. 2020. Vol. 51, No. 2-3. P. 145-162. URL: https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0967010620907415 (дата звернення: 22.11.2025).

17. Koenig A., Freeman L. Open source investigations and the protection of victims and witnesse. *Human Rights Quarterly*. 2021. Vol. 43, No. 1. P. 109-136. URL: https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2021/02/Open-Source-Investigations-and-the-Protection-of-Victims-and-Witnesses.pdf (дата звернення: 22.11.2025).

18. Weizman E. Forensic ethics: Notes on violence, truth and the limits of representation. *Grey Room*. 2019. No. 76. P. 6-23. URL: https://www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/grey_a_00261 (дата звернення: 22.11.2025).

19. Rewald S. Digital open source investigations and the challenge of synthetic media. *Opinio Juris*. 2024. URL: https://opiniojuris.org/2024/03/18/digital-open-source-investigations-and-the-challenge-of-synthetic-media/ (дата звернення: 22.11.2025).

20. Chesney R., Citron D. Deep fakes: A looming challenge for privacy, democracy, and national security. *California Law Review*. 2019. Vol. 107, No. 6. P. 1753-1820. URL: https://www.californialawreview.org/print/deep-fakes-a-looming-challenge-for-privacy-democracy-and-national-security/ (дата звернення: 22.11.2025).

21. Freeman L., Koenig A. New technologies and the future of digital evidence in international criminal law. *Journal of International Criminal Justice*. 2023. Vol. 21, No. 2. P. 195-222. URL: https://academic.oup.com/jicj/article/21/2/195/7038641 (дата звернення: 22.11.2025).

22. Kroll J. A., Huey J., Barocas S. Accountable algorithms and the rule of law. *Harvard Journal of Law & Technology*. 2017. Vol. 31, No. 1. P. 1-69. URL: https://jolt.law.harvard.

edu/assets/articlePDFs/v31/31HarvJLTech1.pdf (дата звернення: 22.11.2025).

PROBLEM ASPECTS AND PROSPECTS FOR IMPROVING THE BERKELEY PROTOCOL ON DIGITAL OPEN SOURCE INVESTIGATIONS: FOREIGN EXPERIENCE

The article provides a comprehensive analysis of the problematic aspects and prospects for improving the Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations through the lens of foreign academic and human rights scholarship. It argues that while the Berkeley Protocol represents the first international standard for the use of open-source digital information in documenting human rights violations and international crimes, it also contains a number of conceptual, methodological, ethical, and technological limitations. The study demonstrates that the predominantly court-oriented logic of the Protocol narrows the potential of open-source investigations to criminal prosecution, thereby limiting their capacity to capture structural and long-term forms of harm. Particular attention is paid to the methodological problem of fragmented digital knowledge, ethical risks related to privacy and secondary victimization, and emerging challenges posed by generative artificial intelligence and synthetic media. Based on a synthesis of foreign scholarly critiques, the article identifies key directions for the further development of the Berkeley Protocol, including the expansion of its methodological framework, the strengthening of its ethical foundations, and its adaptation to evolving technological threats. The article concludes that the Berkeley Protocol should be understood as a dynamic and evolving standard that requires continuous revision in response to changes in human rights practice, international justice, and digital technologies.

Key words: Berkeley Protocol, open-source digital information, OSINT, international criminal justice.